

УДК 371.1:37.036
DOI: <https://doi.org/10.17721/2415-3699.2024.20.08>

Людмила ЛЕВИЦЬКА, канд. пед. наук, доц.
ORSID ID: 0000-0002-9955-0453
e-mail: Ludmbogd@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вступ. Розкриваються аспекти формування готовності майбутніх педагогів до професійно-педагогічної діяльності в закладах вищої освіти, що зумовлено соціально-економічним розвитком України, зростаючими вимогами до якості вищої освіти. Це вимагає належного рівня кадрового забезпечення, що є незаперечною умовою його ефективного функціонування й розвитку; тому посилюється увага до якісної підготовки випускників закладів вищої освіти, які повинні бути висококваліфікованими, компетентними, володіти як теоретичними знаннями, так і практичними навичками, бути професіоналами зі сформованим професійним мисленням. Відповідно, актуалізується пошук інноваційних методик формування готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності, що стає основним фактором їхньої успішної діяльності в умовах міжнародної інтеграції в галузі освіти, модернізації системи вищої освіти; сприяє гуманізації їхньої професійної підготовки.

Результати. На підставі проведеного аналізу понять "готовність", "готовність майбутніх педагогів до професійної діяльності", уточнено їхню сутність як цілісного внутрішньо особистісного утворення, що характеризується здатністю до самостійного отримання необхідних знань, умінь і навичок; індивідуального та групового виконання пізнавальних, технологічних та інших завдань.

Висновки. Готовність до професійної діяльності розглядається як складне утворення, що визначається єдністю і взаємобумовленістю таких структурних компонентів: мотиваційного, пізнавального, практичного та суб'єктивного. Окреслено та охарактеризовано педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності, визначено критерії готовності до професійної діяльності.

Ключові слова: готовність, готовність до професійної діяльності, кваліфікація, професійна діяльність.

Вступ

Зростає потреба у професійно-педагогічній підготовці студентів університетів зі сформованим професійним мисленням і здатністю до розв'язання складних професійних завдань. Відповідно, актуалізується пошук інноваційних методик формування готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності, що стає основним фактором їхньої успішної діяльності в умовах міжнародної інтеграції в галузі освіти, модернізації системи вищої освіти; сприяє гуманізації їх професійної підготовки.

На етапі трансформації системи освіти сучасний стан університетської професійно-педагогічної підготовки не відповідає потребам суспільства. Одним із механізмів її модернізації є впровадження у практику діяльності вищої школи ефективних моделей, що забезпечують високий рівень продуктивності професійної діяльності, інтеграції знань, умінь, ділових та особистісних якостей майбутнього фахівця, стратегій випереджувального підходу, спрямованих на його адаптацію в сучасному динамічному суспільстві, збереження та примноження духовних і життєвих сил, реалізацію власного творчого потенціалу.

Основною метою вищої школи України є забезпечення якісної підготовки майбутніх педагогів, здатних до конкурентної боротьби в сучасних ринкових умовах. Динамічні зміни, що відбуваються на ринку праці, вимагають від випускників ЗВО не лише сформованої професійної компетентності, але й готовності оперативного реагувати на зміни технологій, соціально-економічних ситуацій, тобто професійного творчого мислення й мобільності.

Огляд літератури. Проблема становлення, розвитку й оновлення вищої освіти загалом і системи професійно-педагогічної підготовки у ЗВО зокрема, знайшла широке відображення в історико-педагогічних, теоретико-методологічних, науково-методичних дослідженнях. Науковцями розглядаються проблеми вищої освіти (Гринова, 2006; Дичківська, 2004); загальнодидактичні засади професійно-педагогічної підготовки студентів ЗВО (Гавриш, 2006); окремі аспекти професійно-педагогічної підготовки в закладах вищої освіти (Вайнтрауб,

Романова, Мося, & Білоконь, 2015), психогічні засади професійно-педагогічної підготовки в системі вищої освіти (Балл, 2001) та ін.

Звернемося до визначення понять "кваліфікація", "готовність майбутніх педагогів до професійної діяльності".

На думку українського вченого С. Гончаренка, кваліфікація є ступенем професійної підготовки працівника, наявністю в нього знань, умінь і навичок, необхідних для виконання ним певного виду роботи. Залежно від кваліфікації працівника, пише вчений, спеціальна кваліфікаційна комісія присвоює йому певний тарифний розряд відповідно до тарифно-кваліфікаційних довідників (Гончаренко, 1997). Загалом, кваліфікація є рівнем професійної придатності, що забезпечується сукупною наявністю загальноосвітніх і спеціальних знань, умінь, навичок, здібностей, досвіду та трудових навичок, необхідних для виконання робіт певної складності за відповідною професією чи спеціальністю.

Дослідниця Л. Лісогор акцентує увагу на тому, що характерною рисою сучасної кваліфікації є її *динамізм*. Саме в умовах конкуренції, значного вивільнення працівників, кваліфікаційний рівень має весь час зростати, а високий рівень кваліфікації нині є найважливішим знрядом конкуренції. Важлива умова забезпечення динамізму постійного зростання кваліфікації – навчання впродовж усієї професійної кар'єри (Лісогор, 2010).

Варто враховувати, що нині досить складно передбачити конкретні умови професійної праці або конкретні вимоги до кваліфікованого фахівця у зв'язку зі швидкими темпами технічного прогресу та застаріванням знань, які постійно слід поновлювати. Тому важливими є "*ключові кваліфікації*" фахівця, які є "ключем" до швидкого засвоєння нових знань. Такими кваліфікаціями є:

- *загальноосвітні знання*, умінь й навички широкого використання – ґрунтовні загальні технічні та економічні знання, культура мовлення;

- *загальнопрофесійні знання й умінь* – досконале володіння навичками здійснення професійною діяльністю за фахом, знання з охорони праці та такі, що необхідні для широкої діяльності;

© Левицька Людмила, 2024

• *психомоторні здібності* – загальні психомоторні здібності, координація дій, витривалість, швидкість реакцій, концентрація уваги;

• *когнітивні здібності* – здатність переносити знання з одного виду професійної діяльності на інший, здатність розв'язувати проблеми, самостійність і критичність мислення, професійна гнучкість і мобільність;

• *особистісні якості* – дисциплінованість, відповідальність, надійність, мотивація досягнень, оптимізм, прагнення забезпечувати якість роботи, уміння швидко поновлювати та здобувати знання;

• *соціальні здібності* – комунікативність, співробітництво, толерантність, справедливість, корпоративність.

Вітчизняні науковці П. Лузан, В. Манько, Н. Нестерова, Романова наголошують, що натепер кваліфікований фахівець може бути підготовленим до самостійної професійної діяльності лише за умови комплексного розв'язання таких завдань:

• досягнення такого рівня компетентності, який дозволяє створювати й виконувати алгоритми нетипової, творчої діяльності;

• формування активної життєвої позиції – розуміння того, що лише від рівня власної підготовки, прагнення до постійної самоосвіти, самовдосконалення, від бажання не відстати від технічного прогресу залежить можливість забезпечення достойного життя в майбутньому;

• урахування підвищених вимог до професійної діяльності, врахування її екологічних, економічних, соціальних та інших факторів (Лузан, Манько, Нестерова, & Романова, 2014).

Звернемося до уточнення поняття "готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності" та визначення її структурних компонентів.

Поняття "діяльність" доцільно трактувати як динамічну систему взаємодії людини з навколишнім світом, у якій вона досягає свідомо поставлених цілей, що з'являються внаслідок виникнення певних потреб. Структуру діяльності становлять: *предмет діяльності (праці); засіб діяльності (праці); процедура діяльності (праці); умови діяльності (праці); продукт діяльності (праці)*.

Слушну думку висловлює О. Харченко, зазначаючи, що праця завжди має сприяти розвитку особистості людини, приносити їй радість і задоволення досягнутими результатами. На думку дослідниці, кожен конкретний вид трудової діяльності реалізується визначеним нормативно схваленим (фактично, найбільш ефективним) способом. У процесі освоєння професії людина перетворює цей спосіб на індивідуальний, властивий лише їй спосіб діяльності, де відображає свої особисті особливості (Харченко, 2010).

Загалом, *професійна діяльність* – це діяльність, яка здійснюється особами-професіоналами, особливі ознаки яких визначені класифікатором професій; сукупність знань, навичок поведінки й дій, що свідчать про професійну підготовку, навченість, придатність людини до виконання професійних дій; засіб соціального розвитку, самоствердження, називає її "основною та конкретною формою трудової активності особистості; цілеспрямована багатоступенева активність людини щодо формування смислотвірних мотивів, ціннісних орієнтацій на результати професійного продукту; особливий вид соціальної діяльності, спрямованої на передачу культури та досвіду, накопичених людством, створення умов для особистісного розвитку і підготовки до виконання соціальних ролей, визначених у суспільстві, створення професійно важливого продукту діяльності; центральна життєва цінність, основа життєвого

самовизначення особистості, джерело самоповаги, засіб самоактуалізації, шлях забезпечення бажаного соціального статусу; ступінь підготовленості людини до виконання поставлених завдань, що проявляється в можливості досягати якісних і кількісних результатів праці з найменшими витратами розумових і фізичних сил; система взаємозалежних дій працівників, виконуючи які, вони отримують суспільно необхідні результати праці та викликають мимовільний розвиток ненавмисних для людини і суспільства соціально-економічних наслідків; сутності професійної діяльності базується на принципі того, що "працівник одночасно є і результатом, і умовою розвитку суспільного виробництва, суспільства і людства в цілому" та ін.

Термін "готовність" розуміємо як функціональний стан, який сприяє успішній діяльності й забезпечує її високий рівень. Фактично, готовність є бажанням зробити що-небудь, що й відображає Великий тлумачний словник сучасної української мови (Бусел, 2001).

Готовність як складне особистісне утворення варто розглядати на двох рівнях: 1) перший рівень – як бажання, прагнення оволодіти професійними навичками; 2) другий – як здатність, підготовленість до професійної діяльності.

Вітчизняні педагоги, автори "Енциклопедії освіти", визначають готовність до діяльності як стан мобілізації психологічної і психофізіологічної систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності. В. Кремень акцентує увагу на таких аспектах готовності до діяльності: *мотиваційний* – система спонукальних якостей щодо певної діяльності (мотиви пізнання, досягнення, самореалізації тощо); *операційний* – володіння певним набором способів дії, а також можливості набуття нового досвіду в межах певної діяльності; *соціально-психологічний* – рівень зрілості комунікативної сфери особистості, вміння здійснювати колективно розподілену діяльність, підтримувати стосунки в колективі, уникати деструктивних конфліктів тощо; *психофізіологічний* – готовність систем організму діяти в цьому напрямі (Кремень, 2008).

Термін "*готовність до професійної діяльності*" варто розуміти як: 1) інтегральну освіту, спеціально-професійні знання, індивідуальні нахили й комплекс психологічних особливостей, які забезпечують високу ефективність фахового функціонування особистості; 2) складне, особистісне утворення, яке включає мотиви, що спрямовують майбутніх фахівців на усвідомлення необхідності розв'язання завдань, і є результатом підготовки у ЗВО; 3) активний стан особистості, що визначає успішне розв'язання завдання.

До структури готовності до професійної діяльності входять три взаємозумовлених компоненти: *мотиваційний, пізнавальний та емоційно-вольовий*. Водночас, головну інтегруючу роль виконують саме особистісні якості фахівців, які відображають спрямованість на певну діяльність.

Мотиваційний компонент – це професійно значущі потреби, інтереси та мотиви професійної діяльності майбутніх педагогів (грошовий зарібок, бажання просування кар'єрними сходами у професійній діяльності, можливість продовження навчання, бажання уникнути критики з боку керівництва, колег, бажання уникнути можливих покарань і негараздів, потреба в досягненні соціального престижу та повага з боку оточуючих, задоволення від процесу роботи й результатів діяльності, можливість найбільш повної самореалізації саме в цій професійній діяльності), що детермінують прагнення особистості до успішного розв'язання професійних завдань і позитивне ставлення до обраної професії (Молоченко, 2017).

Пізнавальний компонент – розуміння соціальної значущості, необхідності обраної професії, знання шляхів досягнення мети, прагнення до самостійного здобування спеціально-професійних знань

Практичний компонент – наявність у майбутніх фахівців сформованих на належному рівні професійних знань, умінь і навичок, що відповідають кваліфікаційним вимогам обраної професії, які відображені в освітньо-кваліфікаційній характеристиці випускника ЗВО.

Суб'єктний компонент – здатність майбутніх фахівців до саморегуляції навчальної та професійної діяльності; усвідомлення себе суб'єктом професійної діяльності і суб'єктного ставлення до себе як до професіонала-фахівця; здатність здійснювати самоконтроль, самоаналіз, професійну самооцінку (самооцінку результатів професійної діяльності); самоефективність (Молоченко, 2017).

Отже, готовність майбутніх педагогів до професійної діяльності можна трактувати як здатність випускників ЗВО успішно виконувати професійні обов'язки; вона є показником успішності майбутніх кваліфікованих педагогів у роботі та різновидом установки до можливості виконувати свої професійні обов'язки в цій системі.

Н. Нічкало доводять, що сучасна професійна підготовка майбутніх фахівців виступає засобом соціалізації як гармонізації відносин людини із природосоціальним світом, розвитку національної свідомості майбутнього фахівця; створення умов для набуття освіти, яка дозволяє швидко адаптуватися в соціумі; професіоналізації як набуття професійної компетентності майбутнього фахівця, оволодіння фундаментальними, прикладними знаннями (Нічкало, & Кудіна, 2002).

Варто зазначити, що поняття "готовність майбутніх педагогів до професійної діяльності" ми розуміємо як цілісне внутрішнє особистісне утворення, що характеризується здатністю до самостійного отримання необхідних знань, умінь і навичок, індивідуального та групового виконання пізнавальних, технологічних й інших завдань. Готовність майбутніх педагогів до професійної діяльності – складне утворення, що визначається єдністю та взаємообумовленістю таких структурних компонентів: мотиваційного, пізнавального, практичного та суб'єктного.

Повноцінна та якісна професійна підготовка майбутніх педагогів у ЗВО неможлива без створення **педагогічних умов** успішного процесу формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Варто зазначити, що педагогічні умови – це результат цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання для досягнення цілей, ми розглядаємо педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності як сукупність обставин, які створюють сприятливу ситуацію для ефективного протікання освітнього процесу та якісної професійної підготовки студентів під час навчання у ЗВО.

У аналізованому аспекті варто апелювати до досліджень С. Карпенчук, яка наголошує, що педагогічна умова – це така атмосфера в аудиторіях, кабінетах, де відбуваються виховні заходи, під час яких у тісній взаємодії подана найкраща сукупність психологічних і педагогічних факторів (середовища, засобів, взаємовідносин тощо), що забезпечує можливість викладачу організувати активну діяльність студентів/учнів. Такі умови, переконливо доводить учена, створюються з урахуванням фізіології, психології особистості, вимог педагогіки до організації процесу навчання і виховання (Карпенчук, 2005).

Доречно зазначити основні характеристики поняття "педагогічні умови", що дозволяють здійснити його

дефінітивний аналіз: педагогічні умови є складовим елементом педагогічної системи; педагогічні умови відображають можливості інформаційно-освітнього середовища освітнього закладу; за структурою педагогічні умови включають внутрішні й зовнішні характеристики функціонування освітнього процесу; реалізація оптимальних педагогічних умов забезпечує ефективне функціонування педагогічного процесу.

Педагогічні умови є сукупністю об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних засобів його здійснення, коли забезпечується успішне розв'язання поставленого педагогічного завдання. У цьому контексті педагогічні умови виступають у ролі динамічного регулятора особистісних, психологічних, інформаційних і педагогічних факторів навчання. Обґрунтовуючи науково-методичні засади формування в майбутніх фахівців готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності, В. Молоченко пропонує розглянути такі позиції як педагогічні умови: забезпечення діалогічного характеру навчальної взаємодії викладачів зі студентами; актуалізація суб'єктного досвіду партнерської взаємодії студентів у навчальному процесі; впровадження в освітній процес кооперативної форми навчальної діяльності (Молоченко, 2017).

Заслуговує на увагу така класифікація педагогічних умов: особистісно-діяльнісні; матеріально-технічні; науково-методичні; професіологічні; організаційно-управлінські. *Особистісно-діяльнісні умови* сприяють створенню сприятливого педагогічного середовища для формування особистісних якостей студентів у процесі теоретичного й виробничого навчання шляхом розв'язання педагогічних завдань через активізацію й мотивацію професійної діяльності, розвиток їхньої самостійної діяльності під час професійного навчання, формування саморегуляції студентів у процесі професійної діяльності, формування творчих здібностей, етично-правових норм професійної діяльності. *Матеріально-технічні умови* забезпечують функціонування навчально-виробничого процесу відповідно до формування творчих здібностей студентів (аудиторії, комп'ютерні класи, інформаційне забезпечення, обладнання, технології). *Науково-методичні умови* закладають основу для подальшого розвитку системи професійної підготовки, дидактично-методичного забезпечення навчально-виховного та виробничого процесів і його учасників. *Професіологічні умови* забезпечують професійну орієнтацію, професійну спрямованість усіх загальноосвітніх і загальнотехнічних предметів відповідно до мети освітньої діяльності, моделювання професійно важливих якостей особистості, розуміння ролі своєї професії в житті людини. *Організаційно-управлінські умови* забезпечують процес управління системою формування творчих здібностей студентів, як на рівні управління закладом вищої освіти, так і на рівні функціонування педагогічного й виробничого процесів.

Отже, на підставі узагальнення підходів науковців до визначення педагогічних умов як змінних природних і соціальних впливів, чинників, обставин, у яких відбувається освітній процес, можемо стверджувати, що педагогічні умови варто розглядати як сукупність чинників, які забезпечують ефективність перебігу освітнього процесу у ЗВО, від реалізації яких залежить формування готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності. Найбільш ефективними педагогічними умовами, які сприятимуть формуванню готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності, є: 1) посилення мотивації майбутніх педагогів до професійної діяльності; 2) створення інноваційного фахового навчального

середовища у процесі вивчення спеціальних дисциплін;
3) удосконалення навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх педагогів на засадах компетентнісного підходу.

Сутність першої педагогічної умови – посилення мотивації майбутніх педагогів до професійно-педагогічної діяльності. Підвищення якості підготовки кваліфікованого фахівця, формування в нього мотивації до професійної діяльності й безперервної професійної освіти є фактором забезпечення конкурентноспроможності країни на світовому рівні.

Загалом, мотив є змістовим класом цілей дій, які існують у формі стійких і відносно постійних ціннісних диспозицій "вищого порядку", таких, що не відіграють вирішальної ролі у підтриманні функціонування організму, не вроджені та розвиваються лише у процесі онтогенезу й залежать від соціалізації і тих соціальних норм, у межах яких виховується особистість. Мотивація виступає як узагальнювальним позначенням численних процесів і явищ, сутність яких зводиться до того, що здобувач освіти обирає свою поведінку, виходячи з очікуваних наслідків і керує нею в аспекті її напрямку та затрат енергії. Мотив можна номінувати як: 1) спонукування до діяльності, пов'язану із задоволенням потреб суб'єкта; 2) предметно-спрямовану активність певної сили; 3) усвідомлену причину, яка лежить в основі вибору дій й вчинків особистості.

В. Сладкевич пропонує таку класифікацію мотивів: за зв'язком із суспільними потребами – ідейні, моральні, політичні, естетичні; за часом прояву – тривалі, короткочасні, постійні; за проявом у поведінці – реальні (т. зв., актуальні), потенційні (неактуалізовані); за ступенем усвідомлення – усвідомлені, неусвідомлені; за джерелом виникнення – соціальні, діяльнісні, колективістські, заохочувальні; за видами діяльності – професійні, суспільно-політичні, навчально-пізнавальні; за силою прояву – сильні, помірні, слабкі (Сладкевич, 2001).

Під мотивами особистості варто розуміти внутрішні спонуки (свідомі, несвідомі) до дій. Основні мотиви особистості: бажання, інтереси, переконання, прагнення, ідеали.

В основі мотивації – сила волі, внутрішня сила, що допомагає будь-якій людині досягти поставленої мети, розв'язувати проблеми. Мотивація є спонукуванням до активності й діяльності з метою задоволення певних потреб. Мотивація є процесом стимулювання самого себе й інших на діяльність, спрямовану на досягнення індивідуальних і спільних цілей організації. Мотивацію розглядають як цілісне, складне й багатоаспектне явище. Зазначимо, що у своїй теорії мотивації про ієрархію потреб, А. Маслоу наголошує на двох напрямках: людина завжди відчуває потребу в чому-небудь і її запити залежать від того, що вона вже має. Потреби кожної людини, згідно з теорією ієрархії потреб А. Маслоу, розміщуються за ступенем важливості (фізіологічні потреби, потреби безпеки, потреби належності і причетності, потреби визнання і самоствердження, потреби самовираження) (Кузьмінський, & Омеляненко, 2007).

Розмаїття визначень і наукових праць свідчить про актуальність дослідження проблеми мотивації до професійної діяльності.

Н. Іванова вважає, що зміст мотивації людини можна визначити, відповівши на запитання: "Чого людина хоче?", "До чого вона прагне?", "Що вона може?". Для поглибленого розуміння суті мотивації, варто визначити її функції. Як слушно зазначає дослідниця, мотивація виступає багатфункціональною детермінантою окремих дій і поведінки особистості, але, насамперед, такою, що

спонукає й регулює діяльність. Відповідно, формування й розвиток мотивації до роботи повинно зумовлювати спонукування до діяльності, її конструктивну організацію, регуляцію та корекцію (Іванова, 2016).

Отже, ми дійшли висновку, що *мотивація майбутніх педагогів до професійно-педагогічної діяльності* – процес формування мотивів, залежно від їхніх інтелектуальних та індивідуально-психологічних особливостей, і під впливом чинників (зовнішніх і внутрішніх, позитивних і негативних), які активізують, регулюють і спрямовують поведінку студентів на сумлінне та якісне виконання професійних завдань. Зазначимо, що під *мотивом професійної діяльності* розуміємо усвідомлення актуальних потреб особистості студента ЗВО: здобуття вищої освіти, саморозвиток, самопізнання, підвищення соціального статусу, професійного розвитку тощо.

Основні функції мотивації майбутніх педагогів до професійної діяльності – спонукальна функція – актуалізує наміри студента ЗВО виконувати конкретний вид діяльності й активізує певну поведінку щодо її реалізації; організаційна – визначає можливі способи дій студента ЗВО для реалізації актуальних мотивів і досягнення відповідних професійних цілей; регуляторна – зумовлює необхідну поведінку студента, активізує та спрямовує певні дії, необхідні для задоволення потреб і реалізації актуальних мотивів; корегувальна – забезпечує оптимальність дій і (за потреби) їхню зміну, залежно від рівня значущості актуального для студента ЗВО мотиву.

Зміст професійної мотивації майбутнього педагога становлять: 1) професійна вмотивованість; 2) пізнавальність; 3) прагматизм (задоволення матеріальних потреб); 4) мотив особистісного престижу. Мотивація навчальної діяльності студентів ЗВО багатоаспектна, її особливість – наявність декількох значущих факторів: особистісного розвитку, навчальної діяльності, соціальної взаємодії, професійного становлення. Останнє є провідним чинником періоду навчання студентів у ЗВО, що в оптимальному варіанті повинне забезпечувати синхронізацію, взаємокомпенсацію, взаємодоповнення всіх інших факторів.

Посиленню мотивації майбутніх педагогів до професійної діяльності сприятимуть *способи формування самоефективності*:

- *зміна поведінки на підставі минулого досвіду успіхів і невдач* – успішний особистий досвід спричиняє високі очікування хороших результатів у майбутньому;

- *запозичення досвіду* – спостереження за іншими людьми, які досягли успіху у професійній діяльності, сприяє посиленню самоефективності та впевненості майбутніх педагогів у своїх результатах;

- *вербальне переконання* – посилити самоефективність майбутніх педагогів можна, переконавши їх у тому, що вони мають необхідні здібності для досягнення поставлених цілей;

- *емоційне піднесення* – будь-які способи зменшення схвильованості й емоційного напруження у стресових ситуаціях дають змогу підвищити ймовірність одержання позитивних результатів.

Наступна педагогічна умова, що забезпечує ефективність процесу формування готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності є створення інноваційного фахового навчального середовища у процесі вивчення навчальних дисциплін.

Не викликає сумніву той факт, що важливою в організації освітнього процесу ЗВО, особливо, у формуванні готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності, є загальна атмосфера освітнього закладу, яку

створюють традиції ЗВО, мікроклімат педагогічного та студентського колективів, відносини доброзичливості та взаємної відповідальності між всіма суб'єктами педагогічного процесу. У цьому контексті останнім часом у науковій літературі досить часто використовуються поняття "освітній простір", "освітнє середовище", "освітнє середовище закладу освіти", "інформаційно-освітнє середовище", "професійно-орієнтоване освітнє середовище", "навчальне середовище", "фахове навчальне середовище" та ін.

Освітній простір варто розглядати як поле потенційних можливостей, що дозволяє особистості задовольнити свої освітні потреби, вибрати в ньому індивідуальний маршрут для здобуття освіти на різних стадіях свого розвитку; безліч об'єктів, між якими встановлені відносини.

Освітнє середовище є складною системою, що акумулює інтелектуальні, культурні, програмно-методичні, організаційні та технічні ресурси й забезпечує формування особистості в її різноманітних проявах, водночас управління освітнім середовищем опосередковано цільовими установками суспільства і суб'єктів освітнього процесу.

Освітнє середовище закладу освіти варто розглядати як засіб навчання та як фактор успішної соціально-професійної адаптації майбутнього фахівця; *інформаційно-освітнє середовище* – соціально-психологічна реальність, у якій створені психолого-педагогічні умови, що забезпечують пізнавальну діяльність і доступ до інформаційних навчальних ресурсів на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ); *професійно-орієнтоване освітнє середовище* – багаторівнева педагогічно організована система умов і можливостей, що забезпечують впровадження професійного контексту в систему підготовки майбутнього фахівця, а також сприяють ефективності процесу трансформації навчальної діяльності у професійну; *навчальне середовище* – складова системи навчання, яка містить інтелектуальне забезпечення (зміст навчання, система навчальних впливів, що реалізуються суб'єктами навчання – педагогами і студентами) і матеріальне забезпечення (навчальні приміщення, засоби навчання, підручники тощо).

Фахове навчальне середовище – сукупність усіх компонентів процесу підготовки фахівця в межах певного профілю навчання; цілісність, що розвивається, володіє спрямованістю, динамічністю, покликана виконувати інтегруючу, розвиваючу, ціннісно-утворюючу, інтерактивну функції навчального процесу.

Інформаційно-освітнє середовище ЗВО – педагогічна система, що об'єднує в собі кампус освітнього закладу, засоби управління освітнім процесом, педагогічні технології ресурсно-орієнтованого навчання, і забезпечує формування інтелектуально-розвиненої соціально-значущої творчої особистості, що володіє необхідним рівнем професійних знань, умінь і навичок для майбутньої професійної діяльності в інформаційному суспільстві.

Слушною є позиція вітчизняних педагогів В. Мадзігона та М. Бурди, які стверджують, що нині настала необхідність створення освітніх середовищ як нового, вищого рівня організації навчання, щоб його форми, засоби й методи відповідали особливостям життєдіяльності, що включають періоди активності, емоційного піднесення, самопочуття, цикли навчальної діяльності, мотиваційні характеристики, ставлення до певних подій (вихідні, свята, робота, олімпіади, конкурси тощо). Особливу увагу вчені акцентують на тому, що сучасне освітнє середовище зумовлює використання інноваційних технологій та ІКТ. Ці технології повинні бути варіативними, мати особистісно орієнтовану спрямованість, унаслідок

чого знання, уміння й навички перетворюються на засіб розвитку пізнавальних можливостей майбутнього фахівця, вироблення здатності бути суб'єктом свого розвитку, рефлексивного ставлення до самого себе (Мадзігон, & Бурда, 1998).

Отже, сучасне фахове навчальне середовище тісно пов'язане з педагогічними інноваціями, які трактуються як цілеспрямоване систематичне та послідовне впровадження в освітню практику ЗВО оригінальних, нестандартних способів, прийомів, засобів і педагогічних дій, що охоплюють цілісний освітній процес від визначення його мети до одержання очікуваних результатів.

Інноваційне фахове навчальне середовище як багатоконпонентна система умов і можливостей, що забезпечують впровадження професійного контексту та педагогічних інновацій у систему професійної підготовки майбутніх педагогів, а також сприяють ефективності процесу трансформації в умовах ЗВО навчальної діяльності у професійну.

Створення інноваційного фахового навчального середовища у процесі вивчення дисциплін варто розуміти як організований, цілеспрямований процес його побудови для розв'язання завдань формування готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності в системі навчання у ЗВО.

Варто зазначити, що ключовою характеристикою фахового навчального середовища у ЗВО, є його професійна спрямованість, підпорядкованість засвоєнню способів і досвіду професійного розв'язання тих практичних завдань, із якими можна зіткнутися в майбутньому, оволодіння професійним мисленням і творчістю. Створення розвивальних можливостей фахового навчального середовища є пріоритетним управлінсько-педагогічним завданням, розв'язання якого передбачає функціональне і просторове об'єднання суб'єктів освіти, між якими встановлюються різнопланові тісні групові контакти задля реалізації освітньої, розвивальної та соціокультурної функцій у сприянні становленню особистості.

Беззаперечно вдалим, на нашу думку, є хмаро орієнтований підхід до створення сучасного дидактичного забезпечення як компоненту інноваційного фахового навчального середовища у процесі вивчення спеціальних дисциплін. Використання сучасних хмарних сервісів, наприклад, Діску Google, для створення електронного дидактичного забезпечення привносить елементи хмаро орієнтованого навчального середовища як штучно побудованої системи, що складається з хмарних сервісів і забезпечує навчальну мобільність, групову співпрацю педагогів і студентів для ефективного, безпечного досягнення дидактичних цілей.

Беручи до уваги погляди науковців щодо сутності поняття "педагогічна технологія" як оптимальних способів дій (досягнення мети), які забезпечують системну модель діяльності тандему "студент – викладач", і нині відомих і використовуваних педагогічних технологій в освітньому процесі, для успішного формування готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності важливими є застосування таких педагогічних технологій: *педагогіка співробітництва* визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога та студента, який не виключає різниці у їхньому життєвому досвіді, знаннях, але передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість; *технологія "Діалог культур"* базується на тому, що діалог виступає не лише як засіб навчання, але й визначає цілі і зміст навчання, виступає як форма організації освітнього процесу у ЗВО; викладач у процесі діалогу ставить

навчальну проблему, вислуховуючи всі варіанти і докази, допомагає проявити різноманітні форми логіки різних культур, допомагає виявити погляди; *технологія проєктної діяльності* як сукупність навчально-пізнавальних прийомів, які дають змогу розв'язати ту чи іншу проблему внаслідок самостійних дій учнів з обов'язковою презентацією результатів; *технологія вебквест* як сукупність методів і прийомів організації; *технологія майндмепінгу* як сукупність методів і прийомів, застосовуваних в освітньому процесі, яка базується на використанні ментальних карт (інтелект-карт) і дозволяє підвищити ефективність сприйняття навчального матеріалу, розв'язання завдань і прийняття рішень, сприятиме розвитку професійного мислення; *технологія кайдзен* є концепцією забезпечення постійної удосконаленості (навчального процесу, змісту професійної підготовки, форм виробничого навчання), передбачає постійне прагнення до поліпшення професійної діяльності на будь-якому робочому місці; *технологія тренінгового навчання* як запланований процес модифікації знань, поведінкових навичок майбутніх педагогів через набуття навчального досвіду, із тим, щоб досягти ефективного виконання в певному виді діяльності; *технологія розвитку критичного мислення* як мислення вищого порядку, яке спирається на інформацію, усвідомлене сприйняття власної інтелектуальної діяльності й діяльності інших.

Важливою педагогічною умовою формування готовності майбутніх педагогів до професійно-педагогічної діяльності в закладах вищої освіти є *вдосконалення навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх педагогів на засадах компетентного підходу*.

Варто зазначити, що *базовий рівень* готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності включає: мінімально обов'язкові професійні знання, уміння й навички виконання професійних обов'язків у стандартних ситуаціях відповідно інструкцій і вказівок; *нормативний* – професійні знання, уміння й навички виконання професійних обов'язків у дещо ускладнених професійно наближених ситуаціях; *творчий* – вимагає творчого пошуку, творчого продумування здійснення різних процесів, самостійного вибору оптимального варіанту виконання завдань різної складності.

Професійно-мотиваційний критерій готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності – це ступінь сформованості мотивації майбутніх педагогів до майбутньої професійної діяльності. Узагальнений показник цього критерію – наявність у студентів ЗВО мотивації до виконання професійних обов'язків; інтерес до професійної діяльності; потреба та бажання працювати педагогом; мотивація досягнення успіху в майбутній професійній діяльності; позитивне ставлення до обраної професії.

Когнітивний критерій готовності педагогів до професійної діяльності – це ступінь сформованості знань, умінь і навичок, які уможливають майбутнім педагогам здійснення майбутньої професійної діяльності в галузі освіти, а також їхнє прагнення до побудови знань. Узагальнений показник цього критерію – наявність у студентів ЗВО спеціально-професійних знань, умінь і навичок; розуміння соціальної значущості, необхідності обраної професії; знання шляхів досягнення мети, прагнення до самостійного здобування знань, умінь і навичок.

Операційно-діяльнісний критерій готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності – це ступінь сформованості здатностей майбутніх педагогів застосовувати знання, уміння та навички на практиці у майбутній професійно-педагогічній діяльності. Узагальненим

показником цього критерію є: професійні навички й уміння, професійне мислення студентів, професійна поведінка в типових і нетипових ситуаціях.

Підсумовуючи, зазначимо, що педагогічна діяльність вимагає постійної творчої готовності, пошуку нетривіальних і водночас оптимальних рішень у нестандартних професійних ситуаціях, стійкого самовизначення в духовних цінностях. Тому найважливішою запорукою успішної діяльності педагога в умовах сучасного суспільства стає особистісний потенціал, що включає широке коло якостей, рис і властивостей. Відмінною рисою *майбутнього педагога можна вважати і його готовність до інноваційного впливу на нове покоління*. Сучасний педагог – це всебічно ерудована, духовно розвинена особистість. Він досконало володіє професійними знаннями, інтелектуальним, має глибокі соціальні уявлення, розвинені естетичні почуття, високі моральні якості, шанує свою національну спадщину та світові досягнення людства. Усе це можливо лише за умов підвищення значущості загальнокультурної складової вищої освіти та створення відповідної системи виховної роботи, наповненої ціннісно-смісловим високоморальним духовним змістом відповідно до визначених змістових домінант.

Методи

Загальну методологію дослідження складають ідеї філософії загального зв'язку, взаємної обумовленості цілісності явищ і процесів навколишнього світу; фундаментальні ідеї філософської й педагогічної антропології про природу та суть людської діяльності; концепції розвитку особистості в онтогенезі; динамічні принципи, якими враховується діалектика зовнішніх і внутрішніх умов її розвитку; концепції гуманістичної педагогіки; концепції активності суб'єкта діяльності, система поглядів на взаємозв'язок і взаємообумовленість явищ і процесів, що ґрунтуються на духовних загальнолюдських цінностях і їхній ролі в освітньому процесі ЗВО.

У дослідженні посилаємось на наукові положення теорії професійно-педагогічної діяльності; діалектичну єдність актуального й потенційного в розвитку особистості та становленні її творчої індивідуальності; теорії соціалізації й соціального розвитку особистості; теорії педагогічної інноватики, розвиток інноваційних систем та інноваційної діяльності; концепції педагогічної взаємодії і підтримки суб'єктів педагогічної діяльності в досягненні цілей індивідуально-особистісного вдосконалення суб'єктів виховання як основи спрямованих системних змін у його якості.

Результати

Проведено теоретичний аналіз проблеми формування готовності майбутніх педагогів до здійснення професійно-педагогічної діяльності в педагогічній теорії і практиці професійної підготовки майбутніх педагогів. Готовність до професійної діяльності розглядається як складне утворення, що визначається єдністю та взаємообумовленістю таких структурних компонентів: мотиваційного, пізнавального, практичного та суб'єктного.

Окреслено та схарактеризовано педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності.

Дискусія і висновки

Уточнено поняття "готовність майбутніх педагогів до професійної діяльності", яке номінується як цілісне внутрішнє особистісне утворення, що характеризується здатністю до самостійного отримання необхідних знань, умінь і навичок. Готовність майбутніх педагогів до професійно-педагогічної діяльності розглядається як складне утворення, що визначається єдністю та взаємообумовленістю

таких структурних компонентів: мотиваційного, пізнавального, практичного та суб'єктного.

Теоретичний аналіз проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів у ЗВО став передумовою визначення педагогічних умов ефективного реалізації процесу формування готовності майбутніх педагогів до професійно-педагогічної діяльності, а саме: посилення мотивації майбутніх педагогів до професійної діяльності; створення інноваційного фахового навчального середовища у процесі вивчення навчальних дисциплін; вдосконалення навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх педагогів на засадах компетентнісного підходу. Виокремлені педагогічні умови, з одного боку, є відносно самостійними, з іншого – взаємопов'язані й доповнюють одна одну, урахування яких забезпечує ефективність формування готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності та підвищує якість професійної підготовки майбутніх педагогів у ЗВО загалом.

Подяки, джерела фінансування. Автор висловлює подяку всім науковцям, які досліджували аспекти формування готовності майбутніх педагогів до професійно-педагогічної діяльності в закладах вищої освіти.

Список використаних джерел

- Балл, Г. О. (2001). *Психологія праці та професійної підготовки особистості*. ТУП.
- Бусел В. Т. (Ред.). (2001). *Великий тлумачний словник*. ВГФ "Перун".
- Вайнтрауб, М. А., Романова, А. М., Мося, І. А., & Білоконь, Я. Ю. (2015). *Модернізація змісту професійної освіти і навчання: теорія і практика*. ТОВ "НВП Поліграфсервіс".
- Гончаренко, С. У. (1997). *Український педагогічний словник*. Либідь.
- Гринова, М. В. (2006). *Педагогічні технології: теорія та практика*. АСМІ.
- Дичківська, М. І. (2004). *Інноваційні педагогічні технології*. Академвидав.
- Іванова, Н. (2016). Мотивація фахівця до професійної діяльності: поняття, зміст та функції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*, 1, 21–24.
- Карпенчук, С. Г. (2005). *Теорія і методика виховання*. Вища школа.
- Кремень, В. (2008). *Енциклопедія освіти*. Юрінком Інтер.
- Кузьмінський, А. І., & Омеляненко, В. Л. (2007). *Педагогіка*. Знання.
- Лісогор, Л. (2010). Оптимізація професійно-кваліфікаційних параметрів як умова підвищення конкурентоспроможності робочої сили в Україні. *Україна: аспекти праці*, 3, 15–16.

Ludmila LEVYTSKA, PhD (Ped.), Assoc. Prof.,
 ORSID ID: 0000-0002-9955-0453
 e-mail: Ludmbogd@knu.ua
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR FORMING THE READINESS OF FUTURE TEACHERS FOR PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITIES

Background. *Aspects of the formation of the readiness of future teachers for professional and pedagogical activities in institutions of higher education are revealed, which is determined by the socio-economic development of Ukraine, the growing requirements for the quality of higher education. This requires an appropriate level of personnel support, which is an undeniable condition for its effective functioning and development; therefore, attention is being paid to the quality training of graduates of higher education institutions, who must be highly qualified, competent, possess both theoretical knowledge and practical skills, be professionals with a formed professional mindset. Accordingly, the search for innovative methods of forming the readiness of future teachers for professional activity is being updated, which becomes the main factor of their successful activity in the conditions of international integration in the field of education, modernization of the higher education system; contributes to the humanization of their professional training.*

Results. *On the basis of the analysis of the concepts "readiness", "readiness of future teachers for professional activity", their essence was specified as a complete internal personal education, characterized by the ability to independently acquire the necessary knowledge, skills and abilities; individual and group performance of cognitive, technological and other tasks.*

Conclusions. *Readiness for professional activity is considered as a complex formation determined by the unity and interdependence of the following structural components: motivational, cognitive, practical and subject.*

Pedagogical conditions for the formation of readiness of future teachers for professional activity are outlined and characterized, criteria for readiness for professional activity are defined.

Keywords: *readiness, readiness for professional activity, qualification, professional activity.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.

Лузан, П. Г., Манько, В. М., Нестерова, Л. В. & Романова, Г. М. (2014). *Теорія і практика впровадження інноваційних технологій навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників*. ТОВ "НВП Поліграфсервіс".

Мадзигон, В. М., & Бурда, М. І. (1998). Пріоритетні напрями педагогічних досліджень. *Педагогіка і психологія*, 3, 79–89.

Ничкало, Н. Г., & Кудіна, В. О. (2002). *Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз*. Вибір.

Харченко, О. В. (2010). Ефективність професійної діяльності. *Проблеми екстремальної та кризової психології*, 8, 203–211.

References

- Ball, G. O. (2001). *Psychology of work and professional training of the individual*. TUP [in Ukrainian].
- Dychkivska, M. I. (2004). *Innovative pedagogical technologies*. Akademivadv [in Ukrainian].
- Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainian pedagogical dictionary*. Libid [in Ukrainian].
- Hrynova, M. V. (2006). *Pedagogical technologies: theory and practice*. ASMI [in Ukrainian].
- Ivanova, N. (2016). Motivation of a specialist for professional activity: concept, content and functions. *Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. Military special sciences*, vol. 1, 21–24 [in Ukrainian].
- Karpenchuk, S. G. (2005). *Theory and method of education*. High school [in Ukrainian].
- Kharchenko, O. V. (2010). Effectiveness of professional activity. *Problems of extreme and crisis psychology*, 8, 203–211 [in Ukrainian].
- Kremen, V. (2008). *Encyclopedia of Education*. Yurinkom Inter [in Ukrainian].
- Kuzminsky, A. I., & Omelyanenko, V. L. (2007). *Pedagogy*. Knowledge [in Ukrainian].
- Lisohor, L. (2010). Optimization of professional and qualification parameters as a condition for increasing the competitiveness of the workforce in Ukraine. *Ukraine: aspects of work*, 3, 15–16 [in Ukrainian].
- Luzan, P. G., Manko, V. M., Nesterova, L. V., & Romanova, G. M. (2014). *Theory and practice of introducing innovative learning technologies into the professional training of skilled workers*. "NVP Polygraph Service" LLC [in Ukrainian].
- Madzhigon, V. M., & Burda, M. I. (1998). Priority areas of pedagogical research. *Pedagogy and psychology*, 3, 79–89 [in Ukrainian].
- Nychkalo, N. G., & Kudina, V. O. (2002). *Professional education in foreign countries: comparative analysis*. Selection [in Ukrainian].
- Weintpaub, M. A., Romanova, A. M., Mosya, I. A., & Bilokon, Y. Yu. (2015). *Modernization of the content of professional education and training: theory and practice*. "NVP Polygraph Service" LLC [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 03.06.24
 Прорецензовано / Revised: 17.06.24
 Схвалено до друку / Accepted: 24.06.24